

Työkalut tekoälyn etiikkaan

SOTE-tekoälyn ekosysteemin webinaari 26.11.2025

Anna Savonen

Eetikko ja toimitusjohtaja @ Ethics Agency, teologian tohtori

anna@ethicsagency.fi, 040 748 0005

[LinkedIn](#)

ETHICS agency

Vuodesta 2019 toiminut asiantuntijayritys
vahvistaa organisaatioiden kykyä toimia
eettisesti, johtaa viisaasti ja hyödyntää
uutta teknologiaa kestävästi

Asiakkaitamme

**Tekoälyn
etiikan työkalut
ja menetelmät**

**Tekoälyn
eettiset
linjaukset**

**Tekoäly-
kehityshankkeet ja –hankinnat
arjessa**

Tänään

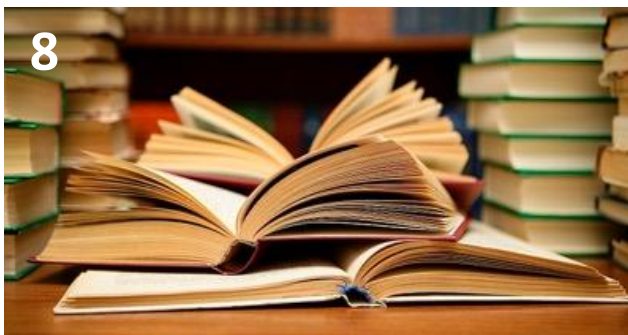
Esimerkkejä tekoälyn etiikan työkaluista...

...ja miksi ne eivät yksin riitä

+ vinkit viisaaseen tekoälyn vastuullisuustyöhön

Palauta mieleen eettinen päätöksentekotilanne: millaista työkalua olisit tarvinnut?

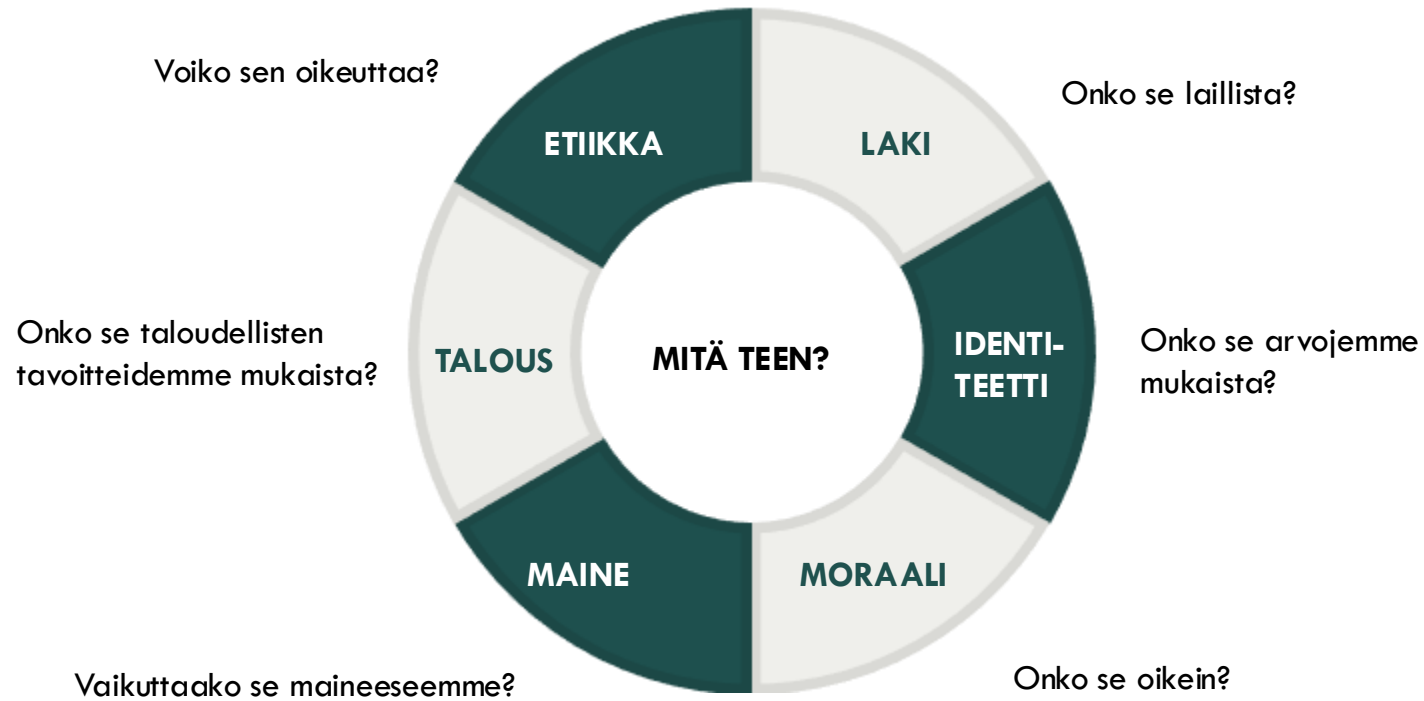
Esimerkkejä tekoälyn etiikan työkaluista

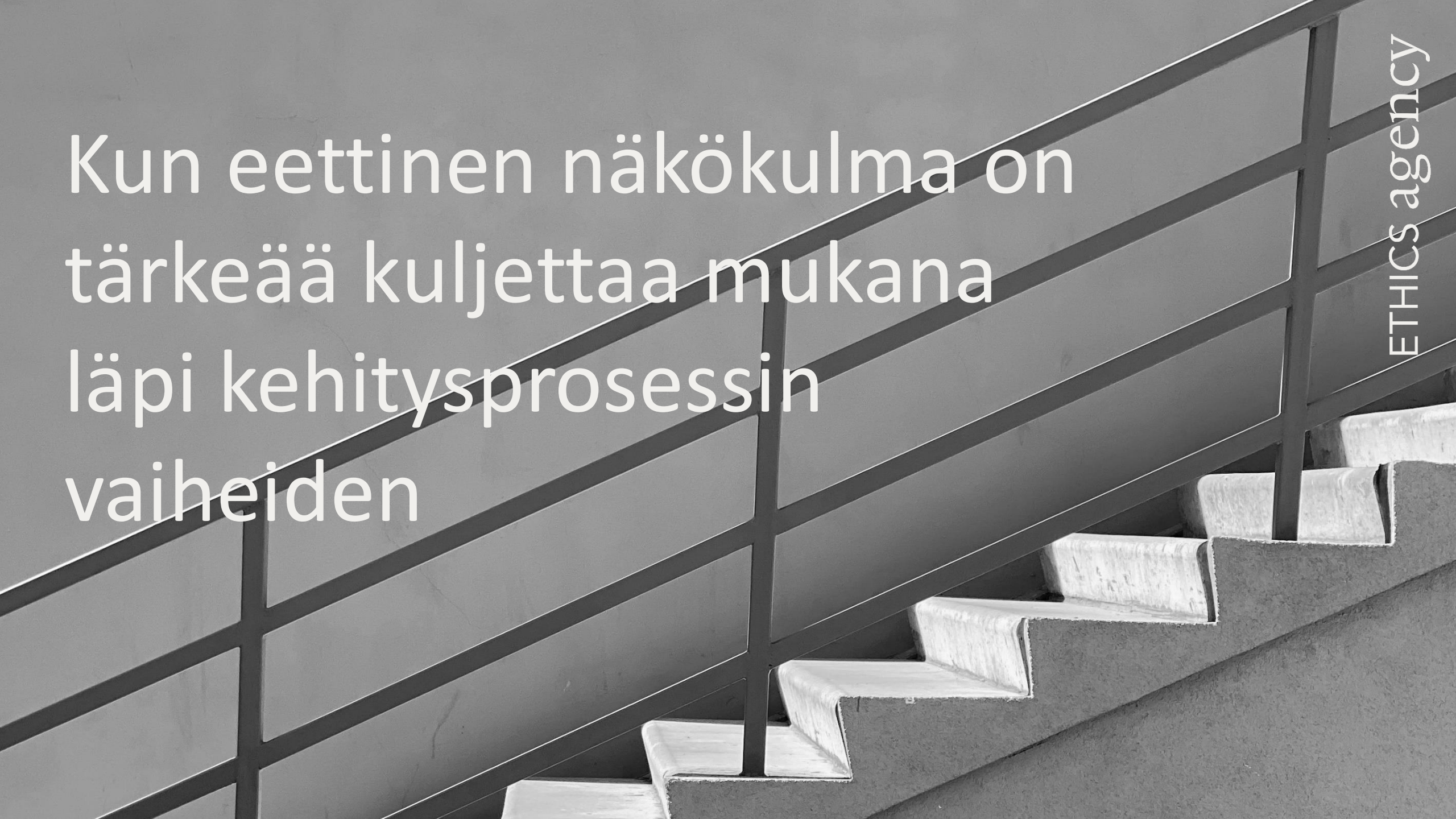

Kun ratkaistavana on
eettinen dilemma:

Navigaatiopyörylä eettisiin dilemmoihin

Esimerkki työkalusta

Kun eettinen näkökulma on
tärkeää kuljettaa mukana
läpi kehitysprosessin
vaiheiden

Eettisen arvioinnin muistilista, edistynyt analytiikka

VAIHE	Oikeudet ja velvollisuudet	Kyvykkyudet	Yhteistoiminta
Aineistojen valinta ja käyttöluvien hakeminen	☐ Olemmeko huolehtineet siitä, että datasta ei voi tunnistaa yksittäisiä henkilöitä?	☐ Onko meillä riittävä ymmärrys toisiolain (= laki sosiaali- ja terveystietojen toissijaisesta käytöstä) periaatteista? ☐ Onko meillä riittävä ymmärrys siitä, millaisia oikeuksia ja käytäntöjä viranomaisilla on rekisteritietojen käsittelyssä? ☐ Onko meillä tarkasteltavasta ilmiöstä riittävä ymmärrys, jotta osaamme valita soveltuvat aineistot ja rekisterilähteet valintaan?	☐ Onko kaikilla mukana olevilla henkilöillä sama ymmärrys siitä, miksi anonymiteetti on tärkeää?
Analyysinäkökulmien valinta	☐ Olemmeko varmistaneet, ettei näkökulmiin sisälly syrjintää?	☐ Osaammeko perustella analyysin näkökulmat ja aineiston piirteistykseen liittyvät valinnat? ☐ Osaammeko muuttaa katsontakantaa tarvittaessa? ☐ Olemmeko riittävän tietoisia omista ajattelun vinoumista, jotta ne eivät tiedostamattamme vaikuta analyysinäkökulmiin?	☐ Olemmeko saaneet riittävän moninaisilta osaamisalueilta mukaan eri asiantuntijoita, jotta osaamme esittää oikeita kysymyksiä? ☐ Kenen ääni on noussut kuuluviin, ja kenen ääni on ehkä jäänyt kuulematta?
Analyysi	☐ Ovatko julkisen sektorin toimijan ja analyysin toimittajan väliset vastuut ja oikeudet selvät kaikille? ☐ Olemmeko varmistaneet, että kaikki ymmärtävät kuntien dataan ja	☐ Onko meillä riittävä kyvykkyys ymmärtää seikkaperäisesti, miten analyysi on toteutettu?	☐ Onko meillä mahdollisuus saada mukaan tarvittavasti ymmärrystä julkisen sektorin organisaation edustaja?

Etiikan aikajana tekoälyprojekteihin

TYÖKALUN TARKOITUS. Työkalun tavoite on auttaa arvioimaan joko käynnissä olevaa tai päättyvää tekoälyyn liittyvää kehitysprojektia etiikan näkökulmasta. Työkalun hyödyntäminen auttaa projektissa mukana olevia vahvistamaan eettistä toimintakykyä reflektion kautta. Työkalu on suunniteltu lähipalavereita ajatellen, mutta sitä voi soveltaa myös etä- ja hybridikonteksteissa.

1 Tarvikkeet valmiiksi. Tarvitset suuren paperin, jolle on piirretty projektia kuvaava jana, ja janalle joitain projektin vaiheistuksen hahmottamista auttavia tapahtumia, esim. kick off -palaveri, taustaselvitys-vaihe, ratkaisun lanseeraus... Lisäksi tarvitaan post it -lappuja kolmessa eri värissä ja kyniä.

2 Kolmen teeman pohdinta. Kukin osallistuja saa kolmen eri värisiä post it -lappuja. Tehtävänä on pohtia kolmea eri teemaa, ja kirjoittaa huomiot post it -lapuille niin, että samaan teemaan liittyvät huomiot ovat saman värisillä lapuilla

- **TEEMA 1, EETTISET KYSYMYKSET:** Mitä eettisiä kysymyksiä liittyi projektin eri vaiheisiin? Sijoita kysymykset aikajanalle siihen kohtaan, jossa ne ilmenivät. Janalle voi sijoittaa myös sellaisia eettisiä kysymyksiä, joita ei tunnistettu projektin aikana eksplisiittisesti, mutta jotka nyt jälkikatsannossa nousevat mieleen.
- **TEEMA 2, TEOT JA RATKAISUT:** Millaisia ratkaisuja tunnistamiisi eettisiin kysymyksiin löydettiin? Millaisin teoin eettisiin kysymyksiin vastattiin?
- **TEEMA 3, VAIKUTUKSET:** Millaisia vaikutuksia tunnistamillasi eettisillä kysymyksillä ja niihin liittyvillä ratkaisuilla ja teoilla oli projektissa? Miten ja missä ne näkyivät?

Anna osallistujille hetki aikaa täyttää post it -lappuja ja sijoittaa niitä janalle.

Paperille voi perustaa parkkipaikan huomioille, jotka eivät helposti sijoitu aikajanalle, vaan kulkivat koko matkan mukana. Voitte myös halutessanne tarkentaa, kirjaatteko laajasti eettisiä kysymyksiä, vai haluatteko pitäytyä juuri tekoälyteknologioihin liittyvissä kysymyksissä.

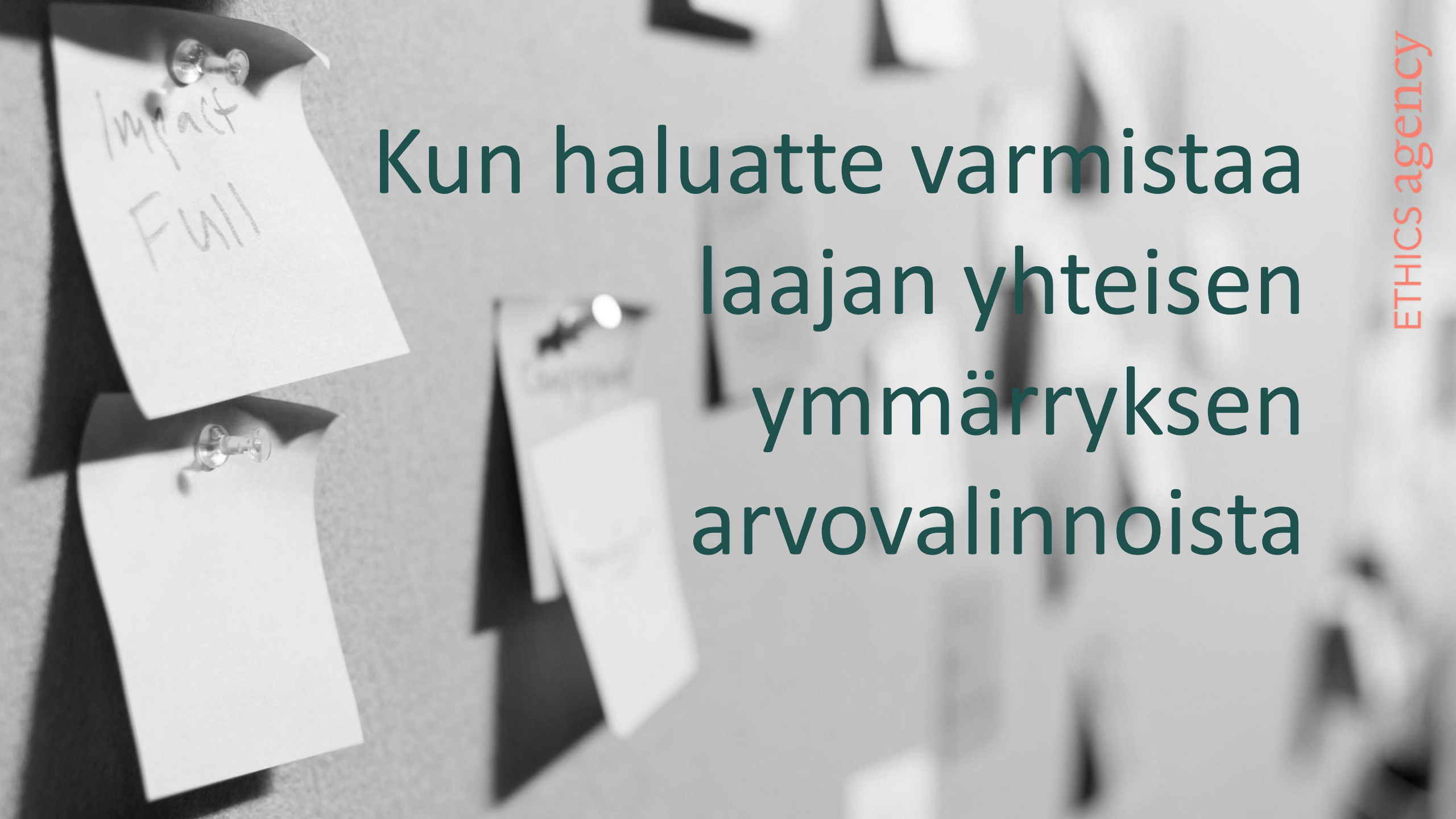
3 Keskustelukierros. Käykää läpi kierros, jossa kukin kertoo aikajanelle asettamistaan huomioista. Jäsennelkää havaintoja yhteisesti keskustellen, apukysymyksinä esimerkiksi

- Onko aikajanalla lappusumaa, eli näyttäytyvätö projektin tietyt vaiheet erityisen merkityksellisiltä eettisten kysymysten kannalta?
- Korostuvatko tietyn väriset post it -laput? Onko vaikkapa niin, että eettisiä kysymyksiä oli paljon, mutta niihin ei oikein löydetty ratkaisuja?

4 Reflektiokierros. Lopuksi käydään yhteen vetävä reflektiokeskustelu fasilitaattorin valitsemasta näkökulmasta, esimerkiksi

- Eettisten riskien ja mahdollisuuksien suhde: hahmotettiinko projektin aikana (yli?)korostuneesti eettisiä riskejä tai eettisiä mahdollisuuksia? Mikä auttaisi jatkossa, vastaavissa projekteissa, integroimaan molemmat näkökulmat työhön?
- Tärkeimmät opit: Mitä opit tästä prosessista etiikan näkökulmasta? Miten otat opitun mukaan työhösi jatkossa?

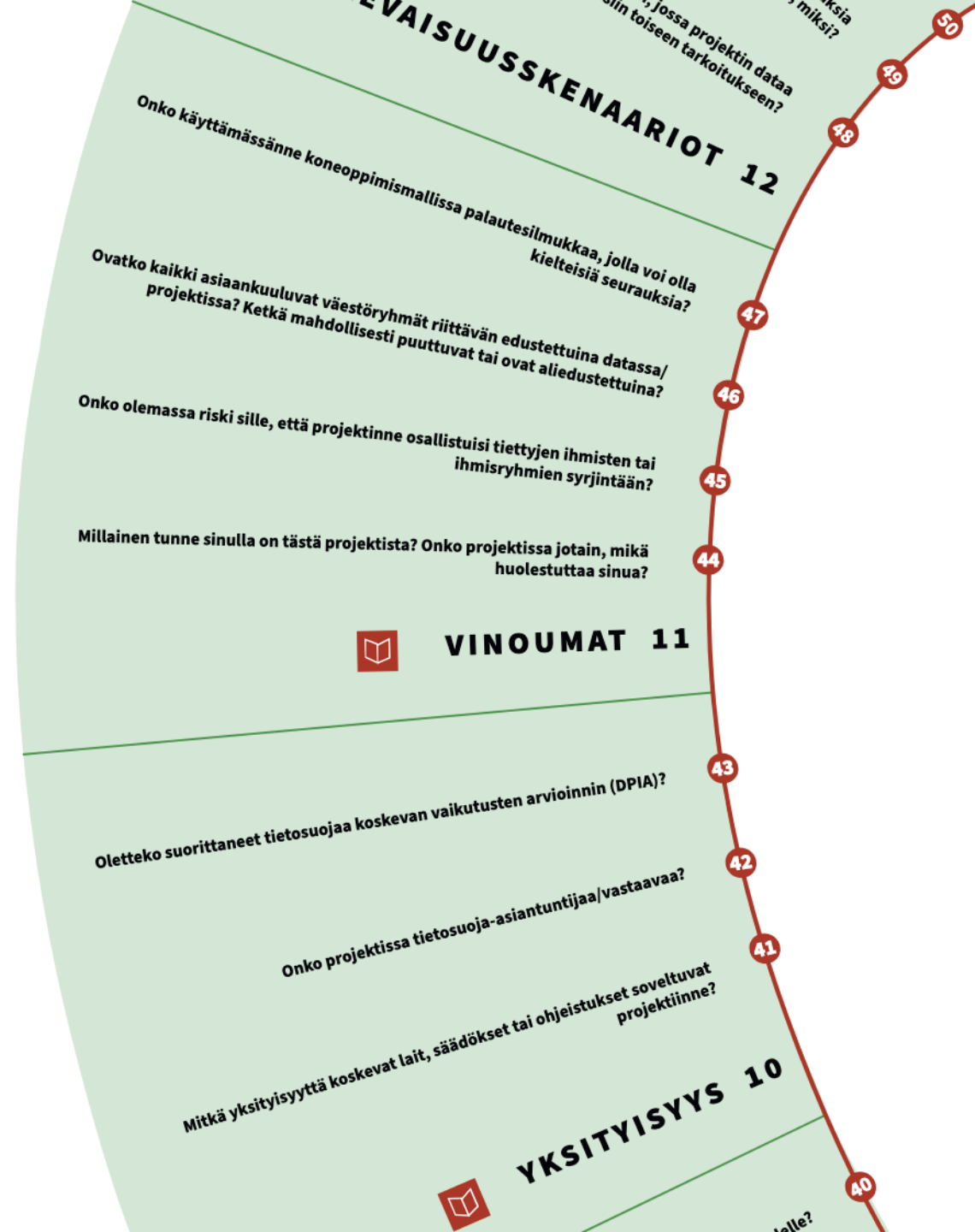
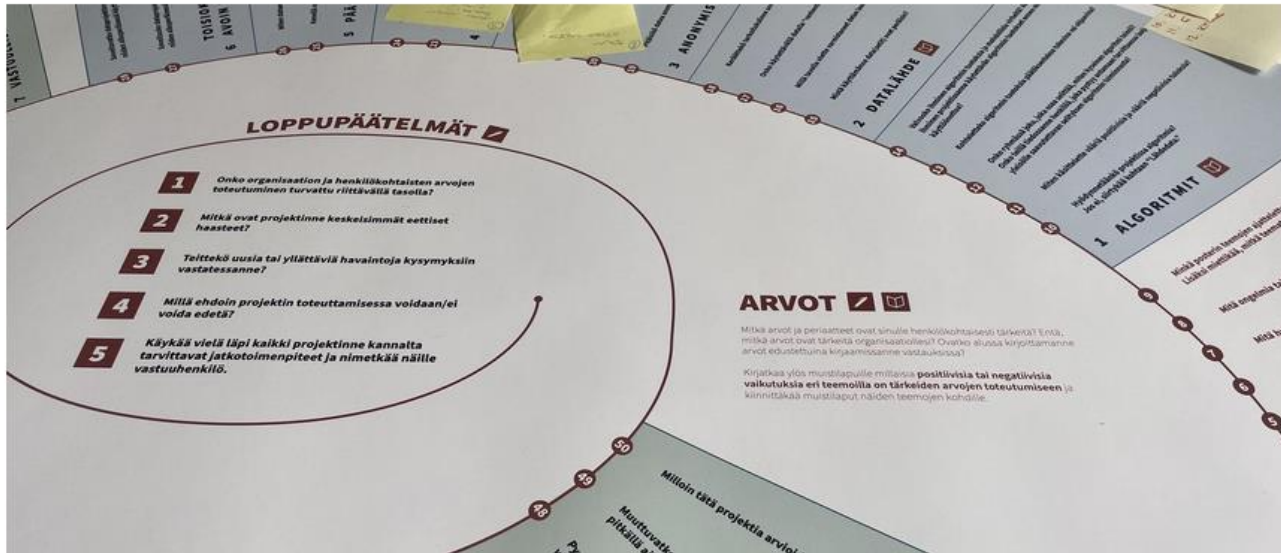
Etiikan aikajana –työkalu on kehitetty ja testattu osana CoHumansin ja Goforen eettisen toimintakyvyn kehittämishanketta, jota tuki myös Työsuojelurahasto.

Kun haluatte varmistaa
laajan yhteisen
ymmärryksen
arvovalinnoista

DEDA - työkalu dataprojektien arvopohjan ja eettisten jännitteiden luotaamiseen

Utrecht Data Schoolissa kehitetty keskustelupohjainen arviointityökalu DEDA (Data Ethics Decision Aid) syntyi tarpeesta lisätä eettistä ymmärrystä yritysten ja julkishallinnon dataprojekteissa ja herättää niiden parissa työskentelevät tiimit pohtimaan projekteissa tehtyjä arvovalintoja. Työkalun suomenkielinen versio on syntynyt REPAIR-hankkeen, Digi- ja väestötietoviraston ja Utrecht Data Schoolin yhteistyön tuloksena. DEDA haastaa pohtimaan muun muassa avoimuteen, syrjintään ja riskeihin liittyviä kysymyksiä ja toimii samalla projektin päätöksentekoprosessin dokumentoinnin apuna.

Kun haluatte rikastaa
ihmisälyä

GenAI:n rooleja eettisessä päätöksenteossa

Eettistä arviointia tukevan tiedon etsijä, muokkaaja ja tiivistäjä

Eettisen keskustelun ja yksilön reflektion jäsentäjä

Eettisen päätöksenteon nopeuttaja ja tehostaja

Eettisten päätösten viestinnän tuki

Eettisten argumenttien ja näkökulmien rikastaja

Moraalisen mielikuvituksen ravitsija

Työkalut

NeksusAI:n työkirjassa →
kysy Annalta materiaalia,
anna@ethicsagency.fi

1. Pitkän aikavälin vaikutusten arviointi

Auttaa organisaatioita arvioimaan kehitysprojektien pitkän aikavälin eettisiä vaikutuksia ja mahdollisuuksia

2. AI-tulkki

AI-tulkki (ihmisrooli) toimii siltana tekoälyn kyvykkyyksien ja organisaation sosiaalisten prosessien välillä, auttaen integroimaan tekoälyn osaksi päätöksentekoa

3. Utopioita digitaalisesta tulevaisuudesta

Herättää keskustelua toivottavista tulevaisuuksista ja auttaa tekemään näkyväksi tiimin jäsenten arvoja ja eettisiä näkökulmia

4. Ethics GPT

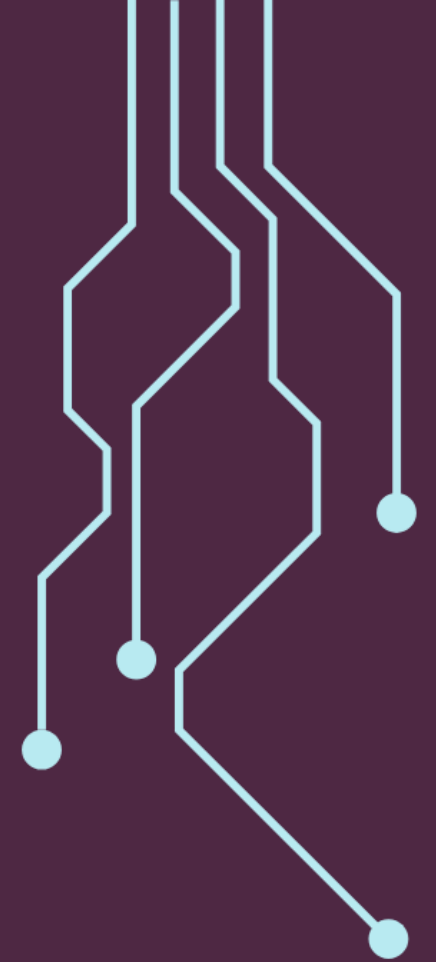
Ethics GPT on tekoälypohjainen työkalu, joka tukee organisaatioita eettisessä päätöksenteossa analysoimalla tilanteita ja tarjoamalla suosituksia

5. Ajatusjäsentäjä

Ajatusjäsentäjä yhdistää vapaan ääneen ajattelun ja tekoälyn analyysikyvyn, auttaen jäsentämään eettisen pohdinnan eheäksi kokonaisuudeksi

HUOM!

Tekoäly ei ole
vastausautomaatti eettisissä
pulmatilanteissa

... ja miksi pelkät työkalut
eivät riitä

Työkalua pitää osata käyttää

Eettinen osaaminen

Työkalua pitää haluta käyttää

Eettinen toimijuus

Työkalua pitää olla mahdollista käyttää

Organisaation kulttuuri, organisaation
eettinen toimintakyky

+ vinkit viisaaseen tekoälyn vastuullisuustyöhön

- Jäsennä teidän kontekstinne keskeiset tekoälyn eettiset kysymykset
- Tee tekoälyn eettiset periaatteet niin, että prosessi lisää eettistä osaamista ja lopputulos toimii myös eettisenä arviointityökaluna
- Varmista tekoälyyn liittyvä eettinen osaaminen: eri roolit → eri osaamistavoitteet
- Mahdollista eettinen arviointi ja toiminta rakenteilla ja resursseilla
- Muista, että mikään tekninen ratkaisu ei korvaa ihmisten yhdessä tekemiä tietoisia arvovalintoja

Kiitos!

Anna Savonen

Eetikko, toimitusjohtaja, TT
anna@ethicsagency.fi, 040 748 0005

Vastaukset yleisön kysymyksiin:

Miten eri kulttuuritaustat (arvot, normit, uskonto, yksilö- ja yhteisökeskeisyys jne) voidaan huomioida tekoälyn eettisessä pohidinnassa, Suomi osana maailmaa?

Kattavan vastaus olisi pitkä, mutta yksi hyödyllinen lähtökohta sote-AI-ratkaisuille on kysyä, mitä eettinen pohdinta käytännössä on – ja mitä sen pitäisi olla, jotta se johtaa kestäviin päätöksiin ja tekoihin?

Tekoälyn etiikka ymmärretään usein abstraktien periaatteiden soveltamisena pienen asiantuntijajoukon kesken. Tällöin kulttuurinen tietoisuus voi jäädä vajaaksi, sillä samat käsitteet (kuten “läpinäkyvyys”) voivat merkitä eri ihmisille eri asioita. Laajempi näkökulma näkee etiikan yhteisenä toimintana: olennaista on, ketkä osallistuvat pohdintaan, millaisella tietopohjalla, kenen ääni kuuluu ja milloin arviointia tehdään. Kun eettinen tarkastelu kulkee mukana läpi AI-kehityksen vaiheiden, on helpompi huomata vaikutuksia, jotka paljastuvat vasta arjessa.

Hyviä kysymyksiä kehittäjille ovat: onko meillä riittävästi tietoa käyttäjistä ja vaikutuspiirissä olevista ihmisistä ja yhteisöistä – ja mitä vaikutuksia ratkaisulla voi olla myös niiden ilmeisimpien vaikutusten ohi?

Kuinkahan monella hyvinvointialueella on ns tekoälyprosesseja arvioiva toimikunta? Esimerkiksi Norjassa tällaisia on jo sote-organisaatioissa erityisesti. Eli pelkät ohjeet eivät riitä, jos kukaan ei katso niiden perään.

Tästä minulla ei ole tietoa, mutta idea on kehittämisen arvoinen. Voisiko toimikunta olla muutakin kuin jälkikäteen tapahtuvaa arviointia varten? Olen ollut kehittämässä esim. Ethics Desk -toimintamallia, josta asiantuntijat saavat kysyä apua kinkkisimpiin digiratkaisuihin liittyviin eettisiin kysymyksiin. Tekoälyn eettisen hyödyntämisen kannalta vaikuttavinta olisi, että toimikunta suunniteltaisiin niin, että se tukee sote-organisaatioiden eettistä osaamista ja vastuullista toimintakykyä.